

Ortaokullarda Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Durum Çalışması*

Teachers' Views on Values Education in Secondary Schools: A Case Study**

Şenol SEZER, Sorumlu Yazar, Doç. Dr.
Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu / Türkiye.
senolsezer.28@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8800-6017>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 08.12.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.05.2021

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2021

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Sezer,Ş. (2021). Ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Bir durum çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi,19 (41), s.171-205.*

<https://doi.org/10.34234/ded.837709>

* Bu çalışma, 19-22 Haziran 2019 tarihlerinde, Ankara'da düzenlenen VI. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

** This study was carried out in the VI Conference held in Ankara on 19-22 June 2019. It is an expanded version of the oral presentation presented at the International Eurasian Educational Research Congress.

Öz: Bu çalışmanın amacı, ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışma, nitel araştırma deseninde ve durum çalışması modelinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 30 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler, tümevarımsal içerik analizi ve betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi sonucunda; değerler, yöntemler ve değerlerin öğretimi şeklinde üç ana tema belirlenmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre, ortaokullarda öncelikle dürüstlük, yardımseverlik, saygı, hoşgörü, adalet, vatanseverlik, sorumluluk ve çalışkanlık gibi değerler kazandırılmalıdır. Katılımcılar, ortaokullarda değerlerin öğretiminde daha çok rol-model olma, örnek olay inceleme, drama tekniği ve öykü anlatma yöntem ve tekniklerinden yararlandıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar ayrıca değerler eğitiminin süreklilik temelinde etkili bir planlama ve işbirliğine dayalı olarak yansıtma, özendirme ve örnek olma şeklinde sürdürülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Değerlerin öğretim programlarında kazanımlar şeklinde yer alması, öğrenciler tarafından uygulamalı etkinliklerle içselleştirilmesi, öğretmenler, yöneticiler ve velilerin öğrencilere örnek olması gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değerler eğitimi, Öğrenci, Ortaokul.

&

Abstract: The aim of this study is to reveal teachers' opinions on values education in secondary schools. For this purpose, this study utilized qualitative research design and case study model. The study group was 30 teachers working in different secondary schools. The study group was determined by using criterion sampling method. Data were analyzed by using inductive content analysis and descriptive analysis technique. As a result of the content analysis, three main themes were determined: values, methods and teaching values. According to the views of teachers values that should be primarily gained in secondary schools were: honesty, benevolence, respect, tolerance, justice, patriotism, responsibility, and diligence. The participants stated that they benefited more from the methods and techniques such as; role-modelling, cases, storytelling with drama technique in teaching the values in secondary schools. Participants also stated that values education should be continued based on an effective planning and cooperation in the form of reflection, encouragement, and exemplary actions. Teachers suggested that values should be included under the learning outcome in the curriculum, and they should be internalized by students through applied activities while teachers, administrators and parents should be role-models for students.

Keywords: Values, Value education, Student, Secondary school.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

Bilgi toplumunun paradigmalarına dayalı olarak, yeni bir kimlik kazanma çabası içinde olan okulların üzerinde önemle durması gereken konulardan biri de içinde yer aldığı toplumun kültürünün özünün korunması ve devamlılığının sağlanmasıdır. Her geçen gün cep telefonu, bilgisayar ve tablet bilgisayarlara bağımlılıkları artan öğrencilerin, fiziksel, duygusal ve sosyal sorunlar yaşadığı, asosyal kişilik özellikleri sergilemenin yanı sıra giderek bencilleştiği gözlemlenmektedir. Hızla gelişen iletişim teknolojilerinin etkisiyle, ortaya çıkan bilgi çağının paradigmalarına uyum sağlamada zorlanan öğrencilere kazandırılması gereken değerler, okullar açısından önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireyler tarafından sergilenmesi amaçlanan değerlerin, okul ortamında planlı ve programlı bir şekilde kazandırılması gerektiği söylenebilir.

Değerler, sosyal veya kültürel olarak kabul edilmiş normlar, standartlar ve davranış kurallarıdır. Bu anlamda değerler, bireyin sosyal çevresi ile ilişkilerini, davranışlarını, seçimlerini ve kişiliğini biçimlendirmektedir. Schwartz (1992) tarafından değerler, bir toplumun üyeleri tarafından benimsenen ortak duygu, düşünce ve tutumları yansıtan temel ilke veya inançlar şeklinde tanımlanmaktadır. Arıkan (2012), değerleri, insanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellikler olarak ifade etmektedir. Porter ve Kramer (2011) ise değerleri, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ahlaki ölçütler olarak görmektedir. Bu anlamda değerler ve normlar, bir yandan toplumsal kurumların işleyişini düzenlerken; öte yandan toplumda ilişki örüntüsü içindeki bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerini düzenlemektedir (Güngör, 2010). Bireysel anlamda ele alındığında ise değerler, bireyin çeşitli özelliklerini, amaçlarını, niyetlerini, isteklerini, tutumlarını ve davranışlarını değerlendirirken başvurduğu ahlaki ölçütler setidir (Kızılcılık ve Erjem, 1994). Bu bağlamda, bireyin sahip olduğu değerlerin, tutum ve davranışlarını, doğrudan ya da dolaylı biçimde yönlendirdiği söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı, öğrencilere kazandırılacak başlıca değerleri, sevgi, saygı, hoşgörü-duyarlılık, sorumluluk, özgüven, empati, adil olma, cesaret, liderlik, nazik olma, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, temizlik, doğruluk, dürüstlük, aile birliğine önem verme, bağımsız ve özgür düşünebilme, iyimserlik, estetik, misafirperverlik, vatanseverlik, iyilik yapma, çalışkanlık, paylaşımcı olma, şefkat-merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma ve fedakârlık şeklinde sıralamaktadır (MEB, 2013). UNESCO tarafından desteklenen ‘Yaşayan Değerler Eğitimi’ programında, öğrencilere kazandırılacak evrensel değerler işbirliği, dürüstlük, sevgi, özgürlük, barış, mutluluk, alçakgönüllülük, hoş-

görü, saygı, sorumluluk, sadelik ve birlik yer almaktadır (Bacanlı ve Dombaycı, 2012). Sezer'e (2016) göre, veliler çocuklarına doğruluk, dürüstlük, saygı, çalışkanlık, sevgi, merhamet, adalet, hakkaniyet, fedakârlık, hayırseverlik ve cesaret değerlerinin kazandırılmasını istemektedir. Sağnak (2007) ise öğrencilerin kişisel değer sistemlerinde adil olma, ahlaki tutarlılık, açıklık, empati ve açık görüşlülük şeklindeki değerlerin yer aldığını ifade etmektedir. Berrak-Baltacı (2018), okullarda öğrencilere saygı, sevgi, hoşgörü, empati, sorumluluk, yardımseverlik, dürüstlük, vatan sevgisi, vicdanlı olma, özgüven ve paylaşımcı olma değerlerinin kazandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, okullarda öğrencilere hem bireysel hem de ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılması gerektiği üzerinde bir uzlaşmanın olduğu söylenebilir.

Çağımızda, yeni kuşaklara, temel insanî değerleri kazandırmak için hazırlanan programlara daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Farklı ülkelerde değerler eğitimi, daha çok değerler bağlamında yaşanan toplumsal sorunları ve değerlerden uzaklaşmaya yol açtığı varsayılan eğitim sistemlerinin eksikliklerini gidermeye dönük bir eğilim olarak gündeme gelmektedir (Yaylacı ve Beldağ, 2018). Bireyler, iyi karakter özelliklerine kendiliğinden sahip olamayacakları için okullardan, karakterli bireyler yetiştirme konusunda bilinçli çaba göstermesi beklenmektedir (Gündüz, 2020; Tezcan, 2018). Çünkü okullarda, eğitim ile öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, değer, davranış ve iyi alışkanlıklar kazandırma amaçlanır. Başka bir ifadeyle, öğrenim çağındaki her bireye toplumun beklentilerine uygun davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve beceriler kazandırılması, okulların temel amaçları arasında yer almaktadır (Berkowitz, 2002; Halstead ve Pike, 2006). Bu nedenle okullar, öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmeleri için eğitim programlarında değerler eğitime yer vermektedir. Bu yönüyle eğitim, değerlerle şekillenmiş etkinlikler bütünüdür (Kılıç ve Babayigit, 2017). Değer eğitiminde birçok yaklaşım bulunmaktadır. Ancak her toplum, kendi değer anlayışına veya değerlerin nasıl öğretilmesine ilişkin farklı yaklaşımlar belirlemiştir. Bu yaklaşımlar (Bacanlı, 2006):

1. *Öğretici yaklaşım:* Bu yaklaşımda, öğretilecek bazı değerler belirlenir ve bu değerler, okulda öğrencilere aktarılır.

2. *Klasik yaklaşım:* Felsefe anabilim dalından seçimlik dersler aldirarak, öğrencilere bir takım değerlerin kazandırılması esasına dayanmaktadır.

3. *Yaşantısal yaklaşım:* J. Dewey tarafından ortaya atılan bu yaklaşımda, öğrenciler arasından bazı öğrencilerin model olarak seçilip değer kazandırmada, bu öğrencilerden yararlanılmasını öngörülmektedir.

4. *Gelişmeye yönelik yaklaşım*: Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş versiyonu gibidir ve öğrencilere gerçek dünyadaki değerleri sorgulatmayı hedefler.

5. *Gelişimsel yaklaşım*: Piaget ve Kohlberg'in çalışmalarına dayandırılmaktadır. Kişilerin çeşitli gelişim dönemlerinde, diğer gelişim özellikleri ile de bağlantılı olarak bir takım değerleri kazanmalarını amaçlar.

6. *Meslek öncesi değer eğitimi yaklaşımı*: Genel olarak, üniversitelerde bir yandan mesleki beceriler kazandırılırken; bir yandan da öğrencilerin değerler ile tanışmalarını sağlayacak bir ders verilmesi amaçlanır. Akbaş'a (2007) göre, okulun önemli görevlerinden biri de eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda, açık ya da örtük programlar yoluyla öğrencilere değerleri kazandırmak, onların karakter ve benlik algısını olumlu yönde etkilemek, ahlaki gelişimlerini desteklemektir. Çünkü öğrenciler, okulda bilişsel alanla ilgili öğrenmeler dışında, insanlara karşı saygılı olma, hoşgörülü olma ve yardımseverlik gibi duyuşsal alana ilişkin kazanımlar da edinirler.

Türk Millî Eğitim Sisteminin temel hedefleri arasında, öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak; iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Ekşi'ye (2003) göre, insanlar iyi bir eğitime ve ahlakî karaktere kendiliğinden sahip olamazlar. Ahlaki davranışların öncelikle ailede kazandırılması beklenmektedir. Kültürlenme sürecinin planlı, programlı ve destekli bir şekilde okulda devam ettiği kabul edilmekle birlikte; çocukların sosyal çevresi artık sadece aile, okul ve akran çevresi değil; televizyon, sinema, mobil telefon, bilgisayar oyunları ve internet aracılığıyla bütün dünyadır (Dağlıoğlu ve Aledar, 2010; Karatay, 2011; Wagale, 2001). Aladağ (2012), toplumların ciddi bir şekilde değerler erozyonu ile karşı karşıya olduğunu ifade etmektedir. Bunun nedeni, yeni kuşakların küresel değerler ve medyanın etkisiyle farklı değerlerin etkisinde kalması ve değer çatışmaları nedeniyle özgün değerler ve normlara göre yetişememesidir. Değerlerin önemini yitirmesinin nedenleri arasında, insan yaşamının kutsallığına saygısızlık, çocuklar üzerinde ebeveyn kontrolünün azalması, kurallara ve yasal düzenlemelere tam olarak uymama sonucu ortaya çıkan yasal otoriteye saygısızlık, yolsuzluk, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kadınların, çocukların ve diğer savunmasız bireylerin istismar edilmesi sayılabilir (Indrani, 2012). Öte yandan, artan ve kontrolü oldukça zor bu çevresel uyarılar, bireylerin çevresiyle uyumlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan ortak değerlerin sürekliliğini de tehlikeye sokmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde, değerler eğitimi konusunda oldukça fazla araştırmaya rastlanmaktadır. Okullarda değerler eğitimine ilişkin araştırmalar, üç

kategoride ele alınabilir. Bu kategorilerden birincisi, farklı derslerin öğretim programlarında yer alan değerler ve bu değerlerin öğretilmesidir (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013; Aladağ, 2012; Çelikkaya ve Yılmaz, 2017; Geçit ve Gencer, 2011; Karasu-Avcı, Faiz ve Turan, 2020; Kurtdede-Fidan, 2013; Yaşaroğlu, 2018; Yıldırım ve Çalışkan, 2017). İkinci kategoride, farklı öğrenme basamaklarında değerler eğitiminin nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin araştırmalar yer almaktadır (Akpınar ve Özdaş, 2013; Deveci ve Ay-Selanik, 2009; Kaya, İkiz ve Asıcı, 2017; Kılıç ve Babayiğit, 2017; Kıran ve Gül, 2016; Özer ve Çam-Aktaş, 2019; Özmen, Er ve Gürgil, 2012; Yılmaz ve Yılmaz, 2017; Yiğittir ve Öcal, 2011). Bu araştırmalarda, veri toplama aracı olarak değerler envanteri ve dokümanlar (kitap, dergi) kullanılmıştır. Üçüncü kategoride ise okul ortamında kazandırılacak değerlere ilişkin velilerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerine başvuru yapılan araştırmalar yer almaktadır. Selvitopu, Bora ve Taş (2014), Sezer (2016) tarafından yapılan araştırmalarda, veliler okulda çocuklarına insanî, millî ve manevî değerlerin kazandırılması gerektiği görüşündedir. Aktepe ve Yalçınkaya (2016) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur. Öğrenciler, okul ortamında en çok kazandırılmaya çalışılan değerleri, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik, saygı, barış, çalışkanlık, hoşgörü, duyarlılık, sağlıklı yaşama ve işbirliği şeklinde ifade etmektedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) tarafından yapılan araştırmada ise öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenler, okul ortamında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan değerleri sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk şeklinde sıralamaktadır. Uzun ve Köse (2017) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenler, okul öncesi eğitimde sevgi, saygı, dürüstlük, sorumluluk, vatan sevgisi, yardımlaşma, hoşgörü ve paylaşma gibi değerlere yer verdiklerini ifade etmiştir. Sonuç olarak, ortaokulda kazandırılacak değerler ve öğretmenlerin değerler eğitimi sürdürme yöntemlerine ilişkin araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda, bu çalışmanın alanyazında önemli bir eksikliği gidereceği; eğitim programcılarına ve üst düzey yöneticilere, görgül bir araştırmaya dayalı olarak bilimsel veriler sağlayacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bir toplumun geleceği, iyi yetişmiş ve karakter sahibi yurttaşlara bağlıdır. Yurttaşlar, iyi karakter ve insanî niteliklere rastlantılar sonucu sahip olamayacağından, okulların sağlam karakterli bireyler yetiştirmek için bilinçli çaba içinde olması gerekmektedir. Bu bağlamda, okullarda, öğrencilere kazandırılması ge-

reken değerler ve bu değerlerin öğrenilmesinde izlenen yöntemlerin ortaya konması, önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Okullarda, öğrencilere tutum, değer ve davranış kazandırmada, en fazla çabayı gösteren öğretmenlerin; öğrencilere kazandırılacak değerlere ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin, alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı beklenmektedir. Öte yandan, öğrencilere kazandırılan değerler ve bu değerlerin hangi yöntemlerle kazandırdığının bilinmesinin; öğretim programlarının hazırlanması sürecinde, programda yer alacak değerlerin ve değerler eğitiminde kullanılacak yöntemlerin daha isabetli bir şekilde belirlenmesine önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir. Öğrencilere kazandırılacak değerler ve değerler eğitimi konusunda derinlemesine ve kapsamlı bulguların; küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle, değişen toplumsal yapıya uyum sorunları yaşayan okul çağındaki bireylerin, daha sağlıklı tutum ve davranışlar sergilemesi bağlamında, alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu çalışmanın amacı, okul ortamında öğrencilere kazandırılması gereken değerler ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla, bu çalışmada ‘*Öğretmenlerin ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?*’ sorusuna yanıt aranmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın alt problemleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Ortaokullarda kazandırılması gereken değerler neleridir?
2. Öğrencilere değer kazandırmada hangi yöntemlerden yararlanılmaktadır?
3. Ortaokullarda değerler eğitimi nasıl olmalıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma modelinde ve durum çalışması desenindedir. Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre, nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların, doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmalardır. Bu araştırma, alanyazında sıklıkla tartışılan ancak yeterli sayıda derinlemesine ve bütünlüklü araştırmanın yapılmadığı, ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin keşfedilmesi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, keşfedici araştırmaların, hak-

kında az bilgiye sahip olunan bir olgu ya da durumu derinlemesine incelemeyi amaçladığı söylenebilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2000). Bu çalışmada, öğretmenlerin ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin algılarının derinlemesine incelenmesi ve katılımcıların görüşlerinin bütüncül bir şekilde yansıtılması amaçlandığından, bu çalışma nitel araştırma deseninde ve iç içe geçmiş bütüncül tek durum çalışması modelinde tasarlanmıştır (Yin, 1984).

Çalışma Grubu

Araştırmacının çalışma grubunu, ortaokullarda görevli 30 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme tekniği, araştırmacı bir durumu derinlemesine incelemek istediğinde, araştırılan konular hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip bir çalışma grubunun belirlenmesi amacıyla kullanılmaktadır (Neuman ve Rossman, 2006; Patton, 2014). Katılımcıların belirlenmesinde, ortaokulda görevli olma, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanlarında görevli olma, en az beş yıl meslek kademine sahip olma, başlıca ölçütler olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerde ortaokulda görevli olmanın ölçüt olarak alınmasının nedeni, ilkokul düzeyinde sembolik olarak verilen değerler eğitiminin; ortaokullarda, farklı derslerin içeriğinde yer alması, öğretmenler tarafından pekiştirilmesi ve öğrenciler tarafından içselleştirilmesidir. Piaget'ye göre, çocukların, kuralların bireyler tarafından oluşturulduğu ve gerektiğinde değiştirilebileceği bilincini kazandığı dönem, ortaokul eğitim basamağına karşılık gelmektedir (Acuner, Camadan ve Türkan, 2014). Katılımcıların Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı öğretmenlerinden oluşması kriterinin aranma nedeni ise değerlerin ağırlıklı olarak bu derslerde kazandırılması ve bu nedenle değerler eğitiminin daha çok bu öğretmenlik alanları ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Katılımcılarda, en az beş yıl öğretmen olarak çalışmış olma kriterinin aranmasının nedeni ise beş yıl öğretmen olarak çalışmış olmanın, mesleğin genel yeterliklerini içselleştirmek için yeterli bir mesleki deneyim süresi olduğunun varsayılmasıdır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin 20'si erkek, 10'u ise kadın öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları ortalaması 37.9; meslek kıdemi ortalaması ise 14.9 yıldır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin 13'ü Sosyal Bilgiler, dokuzu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve sekizi ise Psikolojik Danışman ve Rehber öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı

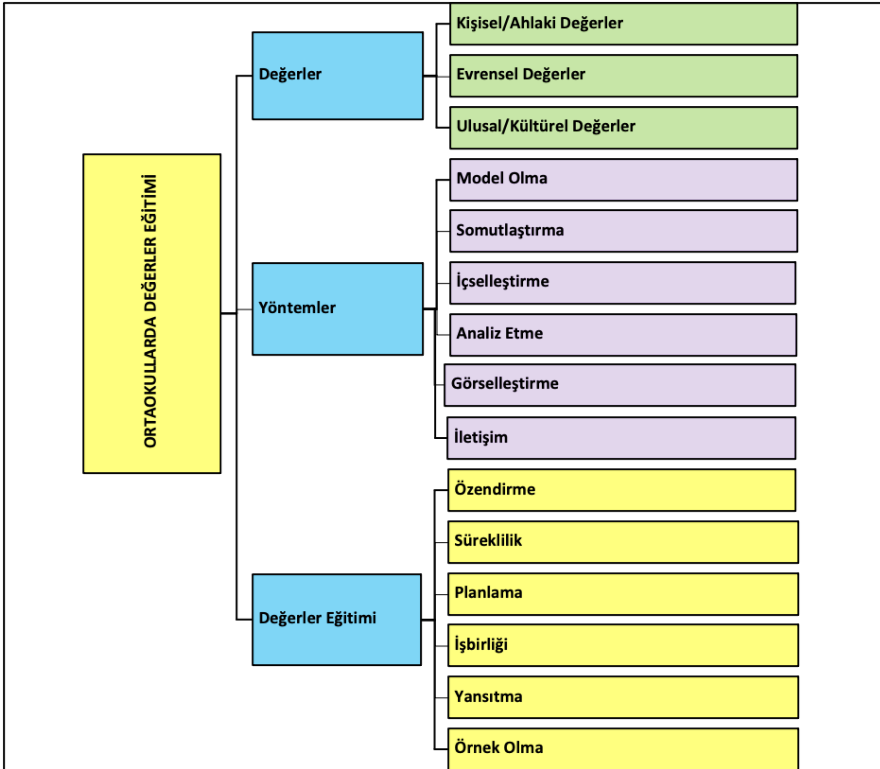
Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formunun hazırlanması sürecinde, öncelikle kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmıştır. Değerler eğitimi konusunda daha önce yapılan araştırmalarda yer alan açık uçlu sorular incelenmiş ve bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu araştırmanın amacına uygun olacak şekilde dört adet açık uçlu soru belirlenmiştir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra altı öğretmene ön uygulama yapılmıştır. Öğretmenlerden gelen dönütlere dayalı olarak görüşme formundan bir soru çıkartılmış; iki sorunun yazımında ise değişiklik yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek kıdemi ve öğretmenlik alanını belirlemeyi amaçlayan dört olgusal soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise (1) Size göre ortaokullarda kazandırılması gereken değerler hangileridir? (2) Öğrencilere değer kazandırmada hangi yöntemlerden yararlanıyorsunuz? (3) Size göre ortaokullarda değer eğitimi nasıl olmalıdır? Şeklinde açık uçlu üç soru yer almaktadır. Veriler, 2019 yılının Nisan-Haziran ayları içinde toplanmıştır. Bu amaçla, sekiz farklı ortaokulda görevli 30 öğretmenle yüz-yüze görüşmeler yapılmış ve her bir görüşme yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür. Katılımcıların görüşleri ses kaydı ile kaydedilmiştir. Ses kaydı yapılmasını istemeyen 6 katılımcı ise görüşlerini, kendi el yazıları ile belirtmişlerdir. Veri toplama sürecinde, görüşme bittikten hemen sonra görüşlerini hem ses kaydı hem de yazarak ifade eden her bir katılımcıya görüşleri tekrar dinletilmiş veya okunmuş; eklemek ya da çıkarmak istedikleri görüşler olup olmadığı sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, tümevarımsal içerik analizi ve betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir (Patton, 2014). Tümevarımsal içerik analizinde, katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak temalar ve kodlar belirlenir ve anlam kümeleri oluşturulur (Zhang ve Wildemuth, 2009). Bu yaklaşımda, veri setinde birbirine benzeyen anlam birimleri ve kavramlar bir araya getirilerek ele alınır ve sistematik bir biçimde incelenerek analiz edilir (Creswell, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda, bu araştırmada öncelikle her bir veri setinde yer alan görüşler, ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, araştırmanın amacına uygun sözcük ve sözcük grupları belirlenerek, kodlar oluşturulmuştur. Oluşan kodlardan bazıları 'dürüstlük, merhamet, saygı, hoşgörü, adalet, vatanseverlik, sorumluluk' gibi

kodlardır. Kodlama işleminin ardından kodlar arasındaki farklılık ve benzerlik incelenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Birbiri ile ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek (1) değerler, (2) yöntemler ve (3) değerler eğitimi şeklinde üç ana tema oluşturulmuştur. Böylece, ana temaların altında kategoriler ve kodlar meydana gelmiştir (Elo ve Kyngäs, 2008). Betimsel analiz, tümevarımsal içerik analizinin devamı ve verilerin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesidir. Betimsel analizde, görüşme transkriptleri, belge metinleri ve gözlem notları gibi probleme ilişkin verilerin ana tema, kategori ve kodlar altında anlamak ve doğrudan alıntılarla sunmak esastır. Başka bir deyişle, görüşme transkriptlerinde hangi temada kimin ne söylediğini doğrudan alıntılarla yorum yapmadan vermektir (Lankford, Loeb ve Wyckoff, 2002). Bu bağlamda, araştırmada, ana tema ve kategorilerle ilişkili doğrudan ifadeler yer verilerek okuyucuların konuyu daha iyi anlaması amaçlanmıştır.

Şekil 1’de, tümevarımsal içerik analizi sonucunda ortaya çıkan ana tema ve kategoriler yer almaktadır.

Şekil 1. Başlıca Ana Temalar ve Kategoriler.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Nitel araştırmalar için geçerlik, veri toplama aracının, araştırma süresince gerçekleştirilen işlemlerin ve elde edilen verilerin uygunluğunu ifade eder. Güvenirlilik ise çalışmanın iç tutarlılığı hakkında bilgi verir (Creswell, 2014). Araştırmada, geçerliğin sağlanmasında inandırıcılık ve aktarılabilirlik; güvenirliliğin sağlanmasında ise tutarlılık stratejilerine başvurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Katılımcıların yaşam deneyimlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalarda, inandırıcılığı artırmak için ifade ettikleri görüşlerin katılımcılar tarafından onaylanması yöntemine başvurulabilir (Creswell ve Miller, 2000; Ersoy, 2016). Araştırmacı tarafından katılımcılardan yazılı olarak alınan görüşler, kendilerine okunarak onayları alınmış; eklemek istedikleri bir husus olup olmadığı konusunda katılımcı teyidi alınmıştır. Aktarılabilirliğin sağlanması amacıyla, katılımcıların belirlenmesinde seçilen örnekleme yöntemi, verilerin nasıl toplandığı ve veri analizi süreci ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir (Creswell, 2015). Böylelikle, çalışmanın yayınlanması aşamasından sonra olası okuyucu kitlesine verilerin nasıl elde edildiği konusunda aydınlatıcı bir bilgi sunulmuştur. Öncelikle, araştırmacı tarafından veri toplama aracı olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu için soru seti oluşturulmuştur. Oluşturulan soru setinin kapsam, anlaşılabilirlik ve açıklık bakımından değerlendirilmesi için iki alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların dönütlerine bağlı olarak görüşme formuna son şekli verilmiştir (Marshall ve Rossman, 2006). Görüşme formu yardımı ile toplanan verilerin dijital ortama aktarılmasından sonra, araştırmacı ve eğitim bilimleri alanında görevli, nitel araştırma konusunda uzman olan başka bir akademisyen tarafından kodlanan veriler birbirleriyle karşılaştırılmıştır. İki kodlayıcı arasındaki uyum düzeyini belirlemek için Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100 formülü uygulanmıştır. İki kodlayıcı arasındaki uyum $107 / (107+6) \times 100 = 94.7$ şeklinde hesaplanmıştır. Ulaşılan kodlar hakkında fikir birliğinin elde edilmesinin ardından her kodlayıcı verileri kategorize etmiştir. Daha sonra, kodlayıcılar yeniden bir araya gelerek verilerin analizinde sunulan kategorik yapı hakkında ortak bir sonuca ulaşmışlardır.

Bulgular

Ortaokullarda değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, üç ana tema 15 alt tema ve 113 kod belirlenmiştir. Birbiri ile ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek (1) değerler, (2) yöntemler

ve (3) değerler eğitimi şeklinde üç ana tema oluşturulmuştur. Araştırmanın birinci ana teması ‘değerler’ şeklindedir. Öğretmenler, ortaokullarda öğrencilere kazandırılması gereken 44 farklı değer belirtmiştir. Bu değerlere ilişkin üç alt tema belirlenmiştir. Başlıca alt temalar (1) kişisel/ahlaki değerler, (2) evrensel değerler ve (3) ulusal /kültürel değerler şeklindedir. Tablo 1’de, ‘değerler’ ana temasına ilişkin kategori ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 1: Değerler Ana Temasına İlişkin Kategori ve Kodlar

Kategori	Kişisel/Ahlaki Değerler	f	Evrensel Değerler	f	Ulusal/Kültürel Değerler	f
Kodlar	Dürüstlük	21	Saygı	25	Vatanseverlik	20
	Yardımsızlık	11	Hoşgörü	25	Sorumluluk	17
	Merhamet	7	Adalet	23	Çalışkanlık	8
	Paylaşma	7	Sevgi	23	Dayanışma	4
	Özgüven	7	Barışseverlik	8	Fedakârlık	4
	Güvenilirlik	6	İnsan sevgisi	3	Sadakat	3
	Temizlik	5	Eşitlik	3	Misafirperverlik	2
	Cömertlik	5	Doğa sevgisi	2	Kanaatkârlık	1
	Sabır	4	Dostluk	1	Hakkaniyet	1
	Doğruluk	4			Uyumluluk	1
	Diğerkâmlık	4			Vefakârlık	1
	Nezaket	4				
	Planlılık	4				
	Kararlılık	2				
	Alçakgönüllülük	2				
	Şefkat	2				
	Farkındalık	1				
	Liderlik	1				
	Düzenlilik	1				
	Koşulsuz kabul	1				
Özdenetim	1					
Takdir etme	1					
Erdem	1					
İçtenlik	1					

Tablo 1’de, kişisel/ahlaki değerler kategorisine ilişkin başlıca kodlar dürüstlük (f=23), yardımsızlık (f=21), merhamet (f=11), paylaşma (f=7), özgüven (f=7), güvenilirlik (f=7), temizlik (f=6), cömertlik (f=5), sabır (f=5), doğruluk (f=4), diğerkâmlık (f=4), nezaket (f=4), planlılık (f=4), kararlılık (f=4), alçakgönüllülük (f=2), şefkat (f=2), farkındalık (f=2), liderlik (f=1), düzenlilik (f=1), koşulsuz kabul (f=1), özdenetim (f=1), takdir etme (f=1), erdem (f=1) ve içtenlik (f=1) şeklindedir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin okullarda öğrencilere daha çok kişisel/ahlaki değerler kazandırılmasına ilişkin görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Evrensel değerler kategorisinde yer alan kodlar, saygı (f=25), hoşgörü (f=25), adalet (f=23), sevgi (f=23), barışseverlik (f=8), insan

sevgisi (f=3), eşitlik (f=3), doğa sevgisi (f=2) ve dostluk (f=1) şeklindedir. Ulusal/kültürel değerler kategorisine ilişkin başlıca kodlar, vatanseverlik (f=20), sorumluluk (f=17), çalışkanlık (f=8), dayanışma (f=4), fedakârlık (f=4), sadakat (f=3), misafirperverlik (f=2), kanaatkârlık (f=1), hakkaniyet (f=1), uyumluluk (f=1) ve vefakârlık (f=1) şeklindedir.

Öğretmenlerin ortaokullarda öğrenciler kazandırılması gereken değerlere ilişkin görüşlerinin Türk Milli Eğitim Sisteminin ‘iyi insan yetiştirme’ amacı ile tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. Ortaokullarda öğrencilere kazandırılması gereken evrensel değerlerin daha çok bireyin çevresi ve evrenle barış ve uyum içinde yaşamasına olanak sağlamaya yönelik değerler olduğu görülmektedir. Bu değerlerin kazandırılmasıyla, öğrencilerde ‘yurtta barış, dünyada barış’ ülküsünün içselleştirilmesinin sağlanacağı söylenebilir. Öğrencilere kazandırılması gereken ulusal/kültürel değerlerin büyük ölçüde, toplumsal yaşamın ‘ulusal birlik ve beraberlik’ temelinde sürdürülmesi amacını sağlamaya yönelik değerler olduğu görülmektedir.

Bulgulara dayalı olarak, ikinci ana tema ‘yöntemler’ şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci ana temasına ilişkin altı kategori ve 32 kod belirlenmiştir. Kategoriler: (1) model olma, (2) somutlaştırma, (3) içselleştirme, (4) analiz etme, (5) görselleştirme ve (6) iletişim şeklindedir. Tablo 2’de, yöntemler ana temasına ilişkin kategori ve kodlara yer verilmiştir.

Tablo 2: Yöntemler Ana Temasına İlişkin Kategori ve Kodlar						
Kategori	Model olma	f	Somutlaştırma	f	İçselleştirme	f
Kodlar	Örnek olmaya çalışma	10	Örnek olay inceleme	10	Davranışa dönüştürme	6
	Rol-model olma	8	Drama etkinliği	7	Yaparak-yaşayarak öğrenme	3
	Değer verme	6	Yaşanmış öyküler	4	Sosyal sorumluluk projesi	2
	Kişiliğine saygı duyma	4	Hikâye analizi	2	Değer yönelimli etkinlikler	2
	Eşit ve tarafsız tutum	3	Oyun oynama	2	Davranış denetimi	1
	Empatik tutum	2	Gösterip-yaptırma	1		
Kategori	Analiz etme	f	Görselleştirme	f	İletişim	f
Kodlar	Soru-cevap tekniği	5	Kısa film izleme	4	Bireysel görüşme	3
	Neden-sonuç ilişkisi	4	Sinema filmi izleme	3	Odak grup görüşmesi	2
	Beyin fırtınası	3	Gezi-gözlem	2	Grup rehberliği	2
	Altı şapka tekniği	2	Resim ve karikatür	2	Aile ile işbirliği	2
	Boş sandalye tekniği	2	Pano hazırlama	1	Ödüllendirme	1

Tablo 2’de, model olma kategorisine ilişkin kodlar arasında örnek olmaya çalışma, rol-model olma, öğrencilere değer verme, kişiliklerine saygı duyma, eşit, tarafsız ve empatik tutum sergileme yer almaktadır. Somutlaştırma kategorisine ilişkin başlıca kodlar örnek olay inceleme, drama etkinliği, yaşanmış öyküler, hikâye analizi ve oyun oynama şeklindedir. İçselleştirme kategorisine ilişkin kodlar: davranışa dönüştürme, yaparak-yaşayarak öğrenme, sosyal sorumluluk projesi ve değer yönelimli etkinlikler şeklindedir. Analiz etme kategorisine iliş-

kin başlıca kodlar, soru-cevap tekniği, neden-sonuç ilişkisi, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme tekniği ve boş sandalye tekniğidir. Görselleştirme kategorisine ilişkin başlıca kodlar, kısa film izleme, sinema filmi izleme, gezi-gözlem, resim ve karikatür şeklindedir. İletişim kategorisine ilişkin başlıca kodlar ise bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, grup rehberliği ve aile ile işbirliğidir.

Aşağıda, ‘model olma’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadeler yer verilmiştir:

“Rol-model olurum” [K8]. “Öğrencilerime örnek olmaya çalışırım” [K11]. “Öğrenciler karşı empatik tutum sergilerim” [K15]. “Öğrencilere eşit ve tarafsız davranırım” [K17]. “Öğrencilere değer veririm” [K22]. “Öğrencilerimin kişiliğine saygı duyarım” [K16].

Aşağıda, ‘somutlaştırma’ kategorisine ilişkin görüşlere yer verilmiştir:

“Örnek olay inceleme etkinliği yaparım” [K7]. “Drama tekniğinden yararlanırım” [K19]. “Yaşanmış öyküler anlatırım” [K28]. “Hikâye okurum ve birlikte analiz ederiz” [K27]. “Öğrencilerle bahçede oyunlar oynarım” [K13]. “Gösterip yaptırma yöntemini kullanırım” [K21].

Aşağıda, ‘içselleştirme’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadeler yer verilmiştir:

“Değerleri yaşam biçimi haline getirmelerini vurgularım” [K30]. “Değerleri içselleştirecekleri etkinliklere aktif katılımı sağlarım” [K16]. “Yaparak-yaşayarak öğrenme ortamları oluştururum” [K14].

Aşağıda, ‘analiz etme’ kategorisine ilişkin görüşlere yer verilmiştir:

“Soru-cevap yöntemi kullanırım” [K19]. “Yaşanmış bir durumu ifade ederek ‘Siz olsaydınız ne yapardınız’ sorusunu sorarım” [K23]. “Neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlarım” [K10]. “Altı şapkalı düşünme tekniği uygularım” [K18]. “Boş sandalye tekniği uygularım” [K29].

Aşağıda, ‘görselleştirme’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadeler yer verilmiştir:

“Birlikte kısa filmler izleriz” [K6]. “Değerleri içeren sinema filmleri izleriz” [K12]. “Afiş, slogan ve özlü sözlerden oluşan panolar hazırlarız” [K7]. “Gezi-gözlem etkinliği yaparım” [K6]. “Resim ve karikatürlerden yararlanırım” [K5].

Aşağıda, ‘iletişim’ kategorisine ilişkin doğrudan alıntılara yer verilmiştir:

“Bireysel görüşmeler yaparım” [K24]. “Odak grup görüşmesi yaparım” [K21]. “Grup rehberliğinden yararlanırım” [K25]. “Veliler ile görüşerek işbirliği kurarım” [K26]. “Öğrencilerle görüşerek olumlu davranışlar sergilemelerini sağlarım” [K2].

Öğretmenler, ortaokullarda değer kazandırmada öncelikle, öğrencilere rol-model olmanın yararlı olduğu şeklinde görüş belirtmektedir. Öğretmenler, değerleri günlük yaşamla ilişkilendirerek öğrenilmesini sağlayacak yöntemler kullanmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin değerleri içselleştirmelerine olanak sağlayacak etkinliklere yer vermektedir. Bunların yanı sıra, değerlerin öğretilmesinde farklı teknikler kullanarak öğrencilerin değerlerin günlük yaşamdaki önemini analiz etmelerini sağlamaktadır. Öte yandan, öğretmenler, değerlerin öğretiminde görsel materyallerden yararlanmaktadır. Öğretmenler ayrıca öğrenciler ve velilerle görüşmeler yaparak öğrencilerin olumlu davranışlar sergilemesi konusunda yönlendirmeler yapmaktadır.

Bulgulara dayalı olarak, üçüncü ana tema, ‘değerler eğitimi’ şeklinde belirlenmiştir. Değerler eğitimi ana temasına ilişkin altı kategori ve 37 kod belirlenmiştir. Kategoriler: (1) özendirme, (2) süreklilik, (3) planlama, (4) işbirliği, (5) yansıtma ve (6) örnek olma şeklindedir. Tablo 3’te, değerler eğitimi ana temasına ilişkin kategori ve kodlar verilmiştir.

Tablo 3: Değerler Eğitimi Ana Temasına İlişkin Kategori ve Kodlar					
Kategori	Özendirme	<i>f</i>	Süreklilik		<i>f</i>
	Uygun ortamlar sağlanmalı	5	Uygulamalı etkinliklerle içselleştirilmeli		5
	İyi davranışlar ödüllendirilmeli	4	Her ay bir değer eğitimi verilmeli		3
	Sınıfta örnek olaylar paylaşılmalı	3	Öğrencilerle sürekli iletişim kurulmalı		2
Kodlar	Öğrencilere sorumluluk verilmeli	3	Okul projesi haline getirilmeli		2
	İdeolojik olmamalı	2	Okul öncesi eğitimde başlamalı		2
	İnsan yaşamına katkısı vurgulanmalı	2	Yaşam biçimi haline getirilmeli		2
	Öğrencilerin aktif katılımı sağlanmalı	1	Evrensel değerleri içermeli		1
Kategori	Planlama	<i>f</i>	İşbirliği		<i>f</i>
	Programda kazanımlar şeklinde olmalı	4	Okul-aile işbirliği		5
	Uygulamalı olarak verilmeli	3	Değerler ailede desteklenmeli		3
	Tüm derslerde öğrencilere aşılmalı	2	Okul toplumunun katılımı		3
Kodlar	Her okul kendi değerlerini belirlemeli	2	Eğitimin tüm paydaşları paylaşmalı		2
	Planlı olarak verilmeli	2	Aile katılımı sağlanmalı		2
	Kâğıt üzerinde kalmamalı	1	Aileler bilgilendirilmeli		1
	Fırsat eğitimine önem verilmeli	1			
Kategori	Yansıtma	<i>f</i>	Örnek olma		<i>f</i>
	Kısa film izlenmeli-değerlendirilmeli	4	Öğretmenler rol-model olmalı		4
	Örnek kişilerin sözleri asılmalı	3	Anne-babalar örnek olmalı		3
Kodlar	Değerleri içeren panolar asılmalı	3	Okul yöneticileri örnek olmalı		2
	Animasyonlardan yararlanılmalı	2	Peygamberin ahlaki örnek alınmalı		2
	Drama etkinliklerinden yararlanılmalı	1	Öğretmenler değerleri yansıtmalı		1

Tablo 3’e göre, öğretmenler, değerler eğitiminin daha iyi verilmesi için okullarda değerleri sergilemeye uygun ortamlar oluşturma ve öğrencilerin değerleri yansıtma konusunda özendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Öğretmenler, değerler eğitiminin süreklilik temelinde, iyi bir planlama ile velilerle işbirliği

içinde sürdürülmesi gerektiğini belirtmektedir. Öğretmenler, öğrencilere değerler kazandırmada, drama etkinliklerinden yararlanma ve başlıca değerlerin işlendiği kısa filmler izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Öğretmenler ayrıca topluma örnek olan kişilerin yaşam hikâyelerinin film, afiş, resim vb. görsellerle öğrencilere yansıtılması gerektiğini belirtmektedir. Öğretmenler, etkili bir değerler eğitimi için okul yöneticileri, öğretmenler ve anne-babaların davranışları ile öğrencilere örnek olması gerektiğini ifade etmektedir.

Aşağıda, ‘özendirme’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadelere yer verilmiştir:

“Değerleri sergilemeye uygun ortamlar sağlanmalı” [K4]. “İyi davranışlar ödüllendirilmeli” [K20]. “Yaşanmış olaylar sınıf ortamında paylaşılmalı” [K9]. “Öğrencilere sorumluluklar verilmeli” [K2]. “Öğrenciler, gezi-gözlem yoluyla kültürel değerlerimizle buluşturulmalı” [K11].

Aşağıda, ‘süreklilik’ kategorisine ilişkin görüşlere yer verilmiştir:

“Değerler uygulamalı etkinliklerle içselleştirilmelidir” [K30]. “Her ay bir değer belirlenmeli, bu değere ilişkin bir ay boyunca etkinlikler yapılmalı” [K18]. “Öğrencilerle sürekli iletişim kurulmalıdır” [K22]. “Değerler eğitimi okul projesi haline getirilmeli” [K19]. “Değerler, yaşam biçimi haline getirilmelidir” [K16]. “Okulda herkes değerleri yaşam biçimi haline getirmeli” [K13].

Aşağıda, ‘planlama’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadelere yer verilmiştir:

“Değerler, derslerin içeriğinde ve kazanımlar şeklinde yer almalıdır” [K23]. “Değerler eğitimi, planlı ve uygulamalı olarak verilmelidir” [K11]. “Her okul kendi bünyesinde kazandıracak değerleri belirlemelidir” [K19]. “Okulda değerler eğitimi planlı olarak verilmeli kâğıt üzerinde kalmamalı” [K14]. “İdeolojik olmamalı ve evrensel değerlerin eğitimi verilmeli” [K27].

Aşağıda, ‘işbirliği’ kategorisine ilişkin doğrudan ifadelere yer verilmiştir:

“Okul-aile işbirliği içinde verilmeli” [K15]. “Değer eğitimi velilerle işbirliği içinde yürütülmeli” [K18]. “Aile eğitimleri gerçekleştirilmeli ve aileler ortak değerler konusunda bilinçlendirilmelidir” [K29]. “Değerler, eğitimin tüm paydaşları tarafından paylaşılmalı” [K20]. “Değerler eğitimi, okul toplumunun katılımı ve desteği ile verilmeli” [K17].

Aşağıda, ‘yansıtma’ kategorisine ilişkin görüşlere yer verilmiştir:

“Kısa filmler izlenmeli, ortak değerlendirme yapılmalı” [K10]. “Yaşamı ve çalışmalarını ile örnek gösterilen kişilerin sözleri görsellerle desteklenerek okulun iç mekânlarında uygun yerlere asılmalı” [K11]. “Drama etkinliklerinden yarar-

lanılmalı” [K7]. “Okulun bir koridorunun duvarlarına kazandırılacak değerleri içeren panolar asılmalı” [K1].

Aşağıda, ‘örnek olma’ kategorisine ilişkin görüşlere yer verilmiştir:

“Öğretmenler öğrencilere rol-model olmalı” [K7]. “Anne-baba ve öğretmenler rol-model olmalı” [K15]. “Öğretmen-okul yöneticisi ve veliler davranışları ile öğrencilere rol-model olmalı” [K17]. “Peygamberimizin ahlak anlayışından örnekler verilmelidir” [K18].

Tartışma ve Sonuç

Bir toplumun geleceğinin güvencesi, iyi eğitimli ve karakter sahibi yurttaşlarıdır. Yurttaşların, iyi eğitimli ve karakterli bireyler olarak yetiştirilmesi, okulların sorumluluğundadır. Bu araştırmada, ortaokullarda değerler eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçları, ortaokullarda öğrencilere kişisel/ahlaki değerler, evrensel değerler ve ulusal/kültürel değerlerin kazandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar, öğretmen görüşlerinin ortaokullarda kişisel/ahlaki değerlerin ağırlıklı olarak kazandırılması gerektiği üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin ortaokullarda öncelikle iyi insan yetiştirmeye odaklandığı şeklinde değerlendirilebilir. Öte yandan, kişisel/ahlaki değerlerin kazandırmanın, öğrencileri bir arada yaşama ve birlikte iş yapabilme yeterliği olan, karakterli bireyler olarak yetiştirmeyi olanaklı kılacağı söylenebilir. Daha önce yapılan araştırmalarda benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Nitekim Aktepe ve Yalçinkaya (2016) tarafından yapılan araştırmada, okul ortamında kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin kişisel/ahlaki değerler olduğu görülmektedir. Bu değerler sırasıyla, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik, saygı, barış, çalışkanlık, hoşgörü, duyarlılık, sağlıklı yaşama ve işbirliğidir. Sezer (2016) tarafından yapılan araştırmada, veliler çocuklarına doğruluk, dürüstlük, saygı, çalışkanlık, sevgi, merhamet, adalet, hakkaniyet, fedakârlık, hayırseverlik ve cesaret şeklindeki kişisel/ahlaki değerlerin kazandırılmasını istemektedir. Benzer şekilde, Sağnak (2007) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin kişisel değer sistemlerinde adil olma, ahlaki tutarlılık, açıklık, empati ve açık görüşlülük şeklindeki değerler yer almaktadır. Gündüz (2017a) tarafından yapılan araştırmada, öğretmen adayları, öğrencilere kazandırmak istedikleri başlıca değerleri saygı, sevgi, sorumluluk, dürüstlük ve adalet şeklinde ifade etmektedir. Uzun ve Köse'nin (2017) yaptığı araştırmada ise okul öncesi öğretmenlerinin, değerler eğitimi kapsamında, öğrencilere paylaşma, dürüstlük ve yardımlaşma değerlerini kazandırmayı ön planda tuttukları görülmektedir.

Araştırmanın önemli bir sonucu, öğretmenlerin ortaokullarda öğrencilere evrensel değerlerin kazandırılması gerektiği konusunda görüşler dile getirmesidir. Öğrencilere evrensel barış ve huzura katkı sağlayacak değerlerin kazandırılmasının, daha yaşanılabilir bir ülke ve dünya açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Benzer bulgulara daha önce yapılan çalışmalarda da rastlanmaktadır. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenler, okul ortamında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma gibi evrensel değerler olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Özensel'in (2007) çalışmasında, sosyal düzenin istikrarı, sosyal adaleti sağlama, demokratik yapı, refah içinde bir yaşamı paylaşma ve toplumsal yardımlaşma gibi değerlerin öne çıktığı görülmektedir. Uzun ve Köse (2017) tarafından yapılan araştırmada ise okul öncesi öğretmenleri, değerler eğitimi kapsamında en fazla sevgi, saygı ve hoşgörü gibi evrensel değerlere yer verdikleri şeklinde görüş belirtmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise ortaokullarda öğrencilere ulusal/kültürel değerlerin kazandırılmasının gerektiğidir. Bu değerlerin geleneksel değerlerle birlikte vatanseverlik, sorumluluk, fedakârlık, dayanışma gibi ulusal değerleri içermesi, eğitimin kültürden bağımsız olmadığını göstermesi açısından önemli sonuçlar olarak görülebilir. Ortaokullarda kazandırılması gereken değerlerin toplumda yaşayan değerlerle uyumlu olması, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğini sağlama açısından oldukça önemli sonuçlardır. Selvitopu, Bora ve Taş (2014) tarafından yapılan araştırmada veliler, okulun çocuklarına insani, milli ve manevi değerleri kazandırması gerektiği görüşündedir. Velilerin çocuklarına kazandırılmasını istediği insani değerler arasında sağlıklı sosyal ilişkiler kurma ve büyüklere saygı duyma; milli değerler arasında, vatan, millet ve tarih sevgisini aşılama; manevi değerler arasında din ve aile değerleri yer almaktadır. Benzer şekilde, Geçit ve Gençer (2011) tarafından yapılan araştırmada, velilerin okulda çocuklarına kazandırılmasını istediği ulusal değerler vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, toplumsal barışa katkı sağlama, gelişme ve yeniliğe açıklıktır.

Araştırmanın bir diğer önemli sonucu da öğretmenlerin değer eğitiminde, oldukça farklı yöntem ve teknikler kullanmalarınıdır. Sonuçlar, öğretmenlerin daha çok değerleri canlandırarak, yaşamla ilişkilendirerek, yaşama yakınlaştırarak ve analiz ederek öğrencilere kazandırmaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Yiğittir ve Öcal (2011) tarafından yapılan araştırmada, tarih öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin, örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve

film izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme, biyografi inceletme, araştırma yaptırma, model-örnek olma gibi farklı uygulamalara yer verdikleri görülmektedir. Kurtdede-Fidan'ın (2009) yaptığı çalışmada, değer öğretiminde öğrencilere örnek olma, değerleri teşvik eden güzel sözleri öğrencilerle paylaşma, ders verici hikâyeler anlatma, öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varmalarını sağlamak için sorular sorma, değer boyutu olan sinema filmi, TV filmi ve tiyatro izlemenin etkili olduğu bulguları yer almaktadır. Faiz ve Karasu-Avcı (2019) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin değerleri, hem yerel hem de evrensel tarihi kahramanlarla ilişkilendirdikleri bulgusu yer almaktadır. Akpınar ve Özdaş (2013) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin değer eğitiminde kullandıkları yöntem-teknikler anlatım, model olma, drama, beyin fırtınası, hikâyeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve duygudaşlık şeklinde sıralanmışlardır. Gündüz (2017b), tarafından yapılan çalışmada, öğretmenler, değerlerin öğretiminde var olan değeri benimsetme, hümanist yaklaşım sergileme, sosyal öğrenme yaklaşımı, yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemi ve farklı öğretim yöntemlerinden yararlanma stratejilerini kullandıklarını ifade etmektedir. Berrak-Baltacı (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin değerler eğitiminde rol-model olma, görsel materyal kullanımı, sanatsal faaliyetler, akademik etkinlikler, çalışma programları, anlatım yöntemi ve empati becerisi geliştirme gibi farklı yöntem ve teknikler kullandığı bulgularına yer verilmektedir.

Araştırmanın sonuçları, değerlerin derslerin içeriğinde ve kazanımlar şeklinde yer alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca sonuçlar, değerlerin, uygulamalı etkinliklerle içselleştirilmesinin ve öğretmenlerin öğrencilere rol-model olmasının yararlı olduğunu göstermektedir. Öte yandan, değerler eğitiminin okul ve ailenin işbirliği içinde verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu sonuçlar, değerlerin öğrenciler tarafından yetişkinleri model alarak daha iyi öğrenilebileceğini ortaya koymasından dolayı önemlidir. Öte yandan, bu sonuçlar, değerlerin etkinlikler aracılığıyla kazandırılması gerektiğini vurgulamasından önemli bulgular olarak değerlendirilebilir. Bu sonuçlara göre, ortaokullarda, öğrencilerin değerleri içselleştirerek yaşam biçimi haline getirilebileceği ortam ve etkinlikler planlamaya gereksinim duyulduğu söylenebilir. Bu sonuçlar, daha önce yapılan çalışmaların bulguları ile tutarlıdır. Nitekim Kurtdede-Fidan'ın (2009) çalışmasında, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğu, derslerin yapısının bilgi temelli olduğu, bireylerin değerlere verdiği anlamların farklı olduğu bulgularına yer verilmektedir. Cihan (2014) ise okullarda, değerler eğitiminin etkili bir şekilde verilebilmesi için her şeyden önce rastlantısal olmayan,

planlı bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Akpınar ve Özdaş (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler, değerler eğitiminin okulun tek başına yapacağı bir etkinlik olmadığını, aile ve çevrenin desteğinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Aynı çalışmada, öğretmenler, değer eğitiminin sorumlu kurumları okul, aile, çevre ve medya şeklinde sıralamaktadır.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak, ortaokullarda öğrencilere sırasıyla kişisel/ahlaki değerler, evrensel değerler ve ulusal/kültürel değerleri kazandırmaya öncelik verilmesi önerilebilir. Milli Eğitim Bakanlığı, ortaokullarda değerler eğitiminin öncelikle Sosyal Bilgiler dersi olmak üzere, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Seçmeli Hukuk ve Adalet gibi derslerin içeriğinde yer alacak kazanımlar şeklinde ve süreklilik temelinde planlı, programlı, uygulamalı olarak verilmesini sağlayabilir. Değerler eğitiminin etkililiği açısından, öğretmenlere, öğrencileri için rol-model olmayı öncelikli görmeleri önerilebilir. Okullarda değerler eğitiminde örnek olaylara, kısa filmlere, drama etkinliklerine, sosyal etkinliklere daha fazla yer verilebilir. Okul yöneticileri ve öğretmenler, ortaokullarda öğrencilerin sorumluluk ve özdenetim becerilerini geliştiren sosyal etkinliklere daha fazla yer verebilir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilere daha fazla sorumluluk vererek özgüven geliştirmelerine ve kişisel/ahlaki değerleri içselleştirmelerine fırsat verebilir. Okullarda değerlerin yaşam biçimi haline gelmesi için öğretmenler, yöneticiler ve veliler, tutum ve davranışları ile öğrencilere örnek olabilirler. Ayrıca okul yöneticileri ve öğretmenler, değerler eğitiminde aile eğitimine önem vererek, okul-aile işbirliğini geliştirebilir. Araştırmacılar, olumlu tutum ve davranış kazandırma eğitimi ve yaşayan değerlerin eğitimi kapsamında, farklı çalışma grupları ve farklı desenlerde araştırmalar yürütebilir.

Kaynakça

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21644/232682>
- Acuner, H. Y., Camadan, F. ve Türkan, M. (2014). Ahlaki gelişim düzeyleri ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(17), 7-40. <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-27-makale-1.pdf>

- Akbaş, O. (2007). Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin (Eds.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 673-695). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/715475>
- Aktepe, V. ve Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 113-131. https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TWpVeE9EYzJOZ_z09
- Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 123-146. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200435>
- Arıkan, A. (2012). Değerler eğitiminin tanımı, önemi ve kapsamı. A. Arıkan (Ed.). *Okulöncesi dönemde değerler eğitimi* içinde (s. 1-28). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi* (3. Basım.). Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. ve Dombaycı, M. A. (2012). Değer eğitiminde değer boyutlandırma yaklaşımı. *II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 889-912). DEM Yayınları.
- Berrak-Baltacı, N. (2018). *Ortaokul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berkowitz, M. W. (2002). The science of character education. W. Damon (Ed.). *Bringing in a new era in character education* içinde (s.43-63). Hoover Institution Press.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17348
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2000). *Research methods in education* (5th ed.). Taylor & Francis Group.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni* (S. B. Demir, Ed. ve Çev.). Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir, Ed. ve Çev.). Siyasal Kitabevi.

- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130. https://doi.org/10.1207/s15430421tip3903_2
- Çelikkaya, T. ve Yılmaz, T. (2017). Değerler eğitime ilişkin öğretmen, öğrenci ve velilerin karşılıklı beklentileri. *Researcher: Social Science Studies*, 5(9), 395-426. <https://rsstudies.com/DergiTamDetay.aspx?ID=32>
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56. <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-25-makale-2.pdf>
- Dağlıoğlu, H. E. ve Alemdar, M. (2010). Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 849-860. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/817627>
- Deveci, H. ve Ay-Selanik, T. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181. https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi6pdf/deveci_ay.pdf
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Elo, S. ve Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Ersoy, A. (2016). Fenomenoloji. A. Saban ve A. Ersoy (Eds.). *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 81-134). Anı Yayıncılık.
- Faiz, M. ve Karasu-Avcı, E. (2019). Tarihi kahramanların değerler eğitiminde rol model olarak kullanılmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin algıları. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 694-724. <http://dx.doi.org/10.23891/efdy-yu.2019.138>
- Geçit, Y. ve Gençer, G. (2011). Hayat bilgisi dersinde kazandırılması beklenen değerlere ilişkin veli görüşleri. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 78-90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185612> adresinden erişildi.
- Gündüz, M. (2020). Karakter gelişimi ve eğitimi, M. Gündüz ve V. Aktepe (Eds.). *Karakter ve değer eğitimi* içinde (s. 21-40.), Pegem Yay.
- Gündüz, M. (2017). Definition of the values that pre-service teachers want their students to gain. *International Journal of Current Research*, 9(8), 56185-56189. <http://www.journalcra.com/sites/default/files/issue-pdf/25289.pdf>
- Gündüz, M. (2017). The opinions of primary school teachers on how to teach va-

- lues. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3), 201-214. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2015.03.005>
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. Ötüken Yayınları.
- Halstead, J. M. ve Pike, M. A. (2006). *Citizenship and moral education values in action*. Routledge.
- Indrani, B. (2012). Importance of value education in modern time. *Education India Journal: A Quarterly Refereed Journal of Dialogues on Education*, 1(3), 35-42. [http://educationindiajournal.org/journal/63 Beena%20Indrani.pdf](http://educationindiajournal.org/journal/63%20Beena%20Indrani.pdf)
- Karasu-Avcı, E., Faiz, M. ve Turan, S. (2020). Etkili vatandaşlık eğitiminde değerler eğitimi: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin düşünceleri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 263-296. <https://doi.org/10.34234/ded.655916>
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1398-1412. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=14949
- Kaya, Z., İkiz, F. E. ve Asıcı, E. (2017). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2017), 662-674. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/786612>
- Kılıç, D. ve Babayiğit, Ö. (2017). İlkokul öğrencilerinde kaybolan değerler. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 2(3), 81-92. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijoeec/issue/33838/374669>
- Kıran, Ö. ve Gül, S. (2016). Lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin Schwartz değerler ölçeği açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 487-495. https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi47pdf/icindekiler_sayi47.pdf
- Kızıılçelik, S. ve Erjem, Y. (1994). Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü. Atilla Kitabevi.
- Kurtdede-Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18. <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/131917-2012041992825-fidan-1.pdf>
- Kurtdede-Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388. https://jasstudies.com/?mod=sayi_detay&sayi_id=555
- Marshall, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Designing qualitative research*. (4th. Ed.). Sage Publications.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. Sage.

- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2013). Değerler eğitimi yönergesi. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/05/743046/dosyalar/2013_02/24015229_deerlereitimiynergesi.pdf
- Neuman, C. ve Rossman, G. B. (2006). *Basics of social research methods qualitative and quantitative approaches*. Allyn and Bacon.
- Özensel, E. (2007). Liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel kurumlarına bakış açıları. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökeleklî, Ş. Arslan, M. Zengin (Eds.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 743-769). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Özer, M. ve Çam-Aktaş, B. (2019). Değerler eğitimi devamlılığı: Okul öncesi eğitim programından hayat bilgisi öğretim programına. *İlköğretim Online*, 18(1), 389-405. [Online] <http://ilkogretim-online.org.tr>
- Özmen, C., Er, H., & Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297-311. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/182973>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir, Ed. ve Çev.). Pegem Akademi.
- Porter, M. E. ve Kramer, M. R. (2011). The big idea: Creating shared value. *Harvard Business Review*. <https://pdfs.semanticscholar.org/.../606a0d6f7d01434039bf>
- Sağnak, Ş. (2007). Orta öğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin okulun örgütsel değerlerine ilişkin algıları ile kişisel değerleri arasındaki uyum düzeyleri. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökeleklî, Ş. Arslan, M. Zengin (Eds.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 715-726). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. Zarina (Ed.) *Advances in experimental social psychology* içinde (s. 1-65). Academic Press.
- Selvitopu, A., Bora, V. ve Taş, İ. (2014). Ortaöğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerlere ilişkin velilerin okuldan beklentileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 979-994. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209814>
- Sezer, Ş. (2016). Velilerin üstün yetenekli öğrencilerin değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 29-47.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi: Sosyolojik yaklaşım*. Anı Yayıncılık.
- Uzun, M. ve Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338. <https://dergipark.org.tr/pub/befdergi/issue/30012/305131>

- Wagale, E. (2001). *Ennergam yöntemiyle çocuk yetiştirmek*. (Günseli Aksoy, Çev.). Rota Yayınları.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim programlarında değerler: Hayat Bilgisi dersi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5) 725-733. <https://dergipark.org.tr/pub/anemon/issue/36491/394551>
- Yaylacı, A. F. ve Beldağ, A. (2018). Değerler eğitimi ve güncel tartışmalar: Gazete haberlerine ilişkin bir eleştirel söylem analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 139-155. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/422654>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, H. (2017). 2005 ile 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarındaki değerlere ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1), 7-23. <https://dergipark.org.tr/pub/jmse/issue/35452/373125>
- Yılmaz, M. ve Yılmaz, Ö. F. (2017). Sınıf ve okul öncesi öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 737-748.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13(20), 117-124. <https://dergipark.org.tr/pub/kmusekad/issue/10216/125579>
- Yin, R. (1984). *Case study research: design and methods*. (3. Basım). Sage Publications.
- Zhang, Y. ve Wildemuth, B. M. (2009). Qualitative analysis of content. B. M. Wildemuth (Ed). *Applications of social research methods to questions in information and library science* içinde (s. 308- 319). Libraries Unlimited.

Extended Abstract

Teachers' Views on Values Education in Secondary Schools: A Case Study

Şenol SEZER, Corresponding Author, Associate Professor.
Ordu University, Faculty of Education, Ordu / Turkey
senolsezer.28@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8800-6017>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.837709>
Received Date: 08.12.2020
Accepted Date: 24.05.2021
Published Date: 25.06.2021

Introduction

Based on the information society as a paradigm, one of the issues that should be emphasized is preserving and ensuring the continuity of the society's culture. The values that should be acquired by the students who have difficulty in adjusting to the paradigms of the information age, which emerged as a result of the rapidly developing communication technologies are of utmost importance problem for schools. It is observed that students who are increasingly dependent on mobile phones, computers and tablet computers are experiencing physical, emotional and social problems while exhibiting asocial personality traits and selfishness. It can therefore be said that the values that are expected to be exhibited by individuals who consist the society should be taught in a planned and programmed way in the school environment.

Values are socially or culturally accepted norms, standards, and codes of conduct. In this sense, values shape the relationships, behaviours, choices, and personality of the individuals with their social environment. Schwartz (1992), defines the values as the basic principles or beliefs that reflect common feelings, thoughts, and attitudes adopted by the members of a society. When taken at the individual level, values could be considered as a set of moral criteria that an individual used when evaluating various characteristics, goals, intentions, desires, attitude and behaviours (Kızılc¸elik and Erjem, 1994). In our age, programs are needed to bring basic human values to new generations. The approach of values education comes to the agenda as a tendency to eliminate the social problems experienced in the world in the context of values and the deficiencies of the education systems that are supposed to lead to the deviation from values (Yaylac¸ı and Beldaĝ, 2018). According to Ek¸si (2003), people cannot have a good education and moral character by themselves. One of the main aims of the Turkish National Education System is to prepare students for a healthy, happy life and to equip them with knowledge, skills, values, attitudes, behaviours, and habits that will enable them to become good people and good citizens.

Aladaĝ (2012), stated that through the process of globalization, the societies are seriously facing erosion of values. The reason for this is that new generations are influenced by different values under the influence of global values and the media and they do not grow according to old values and norms due to this value conflicts. The reasons for the loss of values are disrespect for the sanctity of human life, decreased parental control over children, lack of respect for legal authority as a result of non-compliance with rules and regulations, corruption, and abuse of alcohol and drugs (Indrani, 2012). Moreover, these reasons include abuse of women, children and other vulnerable individuals. The future of a society depends on well-educated and characterful citizens. Since citizens cannot have good characters and human qualities on their own, schools need to make conscious efforts to raise individuals with solid character (G¸nd¸z, 2020; Tezcan, 2018).

Purpose of the Research

As the behaviour of the individual is guided by the value systems adopted directly or indirectly, the values that should be gained by students in schools and the methods utilized in learning these values appear is of utmost importance. By focusing on the views of teachers, who make the most effort in providing stu-

dents with knowledge, skills, attitude, values and behaviours, regarding values education this study is expected to help filling an important gap in the literature. On the other hand, it is thought that defining the values to be acquired by students and the methods by which these values are gained will contribute to the preparation of values oriented education programs. In-depth, comprehensive and scientific studies on the values education will make an important contribution to the literature in the context of building a healthier structure for the attitudes and behaviours of the school age individuals. The aim of this study was to reveal secondary school teachers' opinions about values education that should be acquired by students in secondary schools. For this purpose, the question 'What are the teachers' opinions about the values education in the secondary schools?' was sought.

Method

This study was conducted as a case study, which is one of the qualitative research designs. According to Yıldırım and Şimşek (2013), qualitative study is a research that uses qualitative data collection methods such as observation, interview and document analysis, and follows a process to present perceptions and events in a realistic and holistic manner in the natural environment. This research focuses on the discovery of teachers' opinions about the values education in secondary schools. In this context, it can be said that an exploratory research aims to examine in depth a phenomenon or case about which little information is known (Cohen, Manion and Morrison, 2000). Hence, this study aims to investigate the views of teachers about values education in the secondary school and to reflect the participants' views in a holistic way, the research was designed in a single-holistic case study design (Yin, 1984).

Study Group

The study group consists of 30 teachers working in secondary schools. The study group was determined by criterion sampling technique which is one of the purposeful sampling methods. The criterion sampling technique is used to determine a study group that has sufficient knowledge and experience about the research topic when the researcher wants to examine a case in depth (Neuman and Rossman, 2006; Patton, 2014). The main criteria for determining the participants teaching in secondary schools, in the fields of Social Studies, Religious

Culture and Ethics or Guidance and Psychological Counselling and having at least five years of seniority. The reason why teachers in secondary schools was taken as a criterion is that the values education given at primary level is reinforced in secondary schools whereas values education in high schools is not seen as a priority. The reason behind the criteria of being employed in the fields of Social Studies, Religious Culture and Moral Knowledge, Guidance or Psychological Counselling is that values education is mostly related to these teaching fields. The reason why having at least five years of seniority is sought because it is assumed that having worked as a teacher for five years is sufficient to internalize the general competencies of the profession.

Data Collection

The data were collected through a semi-structured interview form developed by the researcher. After the interview form was prepared, six teachers were piloted. Based on the feedback received from teachers, a question was taken out from the interview form, and after changing the way that two of the questions that are put, the interview form was finalized. The interview form consists of two parts. In the first part, there are four demographic questions aiming to determine the participants' gender, age, professional seniority, and teaching field. The second part contains three open-ended questions. These are (1) What are the values that should be acquired by students of secondary schools? (2) What methods do you use to teach values to students? (3) How do you think values education should be given to students in secondary schools? The data were collected in April-June 2019. For this purpose, face-to-face interviews were held with 30 teachers from eight different secondary schools, and each interview lasted approximately 20-25 minutes. The views of the participants were recorded by audio recording. On the other hand, 6 participants who did not want to be recorded expressed their views in their own handwriting. During the data collection process, right after the interview ended with each participant, whether expressed by audio recording or writing, the views were read to them or they listened again; they were asked whether they would like to add or remove any comment or idea.

Data Analysis

Data was analyzed by using inductive content analysis and descriptive analysis method (Lankford, Loeb and Wyckoff, 2002; Patton, 2014). In inductive con-

tent analysis, themes and codes are determined based on the expressions of the participants and meaning sets are formed (Zhang and Wildemuth, 2009). In this scope, firstly the opinions in each data set were discussed, in detail and the codes and word groups were formed according to the purpose of the research. In this respect, some of the codes were ‘honesty, compassion, respect, tolerance, justice, patriotism, responsibility’. After coding, the differences and similarities between the codes were examined. The three main-themes were formed by combining the codes associated with each other. Thus, categories and codes were created under the main themes (Elo and Kyngäs, 2008). Descriptive analysis is the continuation of the inductive content analysis with a more detailed analysis of the data. In descriptive analysis, it is essential to understand the data related to the problem such as interview transcripts, document texts and observation notes under main themes, categories and codes and to present them with direct quotations. In other words, it is to give who said what under themes in the interview transcripts without comment (Lankford, Loeb and Wyckoff, 2002). In this context, it was aimed to give readers direct quotations related to the main theme and categories in the study for a better understanding of the subject under research.

Findings

In this study, which aims to reveal the views of teachers about values education in secondary schools, three main themes, 15 categories and 113 codes were determined. As a result of content analysis, the three main-themes have been formed by combining the codes associated with each other (1) values, (2) methods, and (3) values education. The first main theme of the research is ‘values’. Teachers stated 44 different values that should be acquired by students in schools. Three categories related to these values were determined. The categories were (1) personal/moral values, (2) universal values and (3) national/cultural values.

The main codes related to the personal/moral values category are honesty (f=23), helpfulness (f=21), compassion (f=11), sharing (f=7), self-confidence (f=7), reliability (f=7), cleanliness (f=6), generosity (f=5), patience (f=5), righteousness (f=4), altruism (f=4), kindness (f=4), planning (f=4), consistency (f=4), humility (f=2), compassion (f=2), awareness (f=2), leadership (f=1), regularity (f=1), unconditional acceptance (f=1) self-control (f=1), appreciation (f=1), virtue (f=1), and sincerity (f=1). Codes in the category of universal values are respect (f=25), tolerance (f=25), justice (f=23), love (f=23), peaceableness

(f=8), love of people (f=3), equality (f=3), love of nature (f=2), and friendship (f=1). The main codes for the category of national/cultural values are patriotism (f=20), responsibility (f=17), diligence (f=8), solidarity (f=4), devotion (f=4), loyalty (f=3), hospitality (f=2), courtesy (f=1), fairness (f=), compatibility (f=1), and faithfulness (f=1). It is understood that the opinions of teachers on the values that should be acquired by students in secondary schools are consistent with the aim of 'raising good people' stated in the Turkish National Education System.

Based on the findings, the second main theme was determined as 'methods'. Six categories and 32 codes related to the methods main theme were determined. These categories are: (1) modeling, (2) concretization, (3) internalization, (4) analyzation, (5) visualization, and (6) communication. Teachers state that to be a role-model is an important method in transmitting values to students in school environment. Teachers report that the methods, which they used in values education are more helpful when they associated with daily life. The main codes related to the concretization category are; case study, drama activity, lived stories, story analysis, and game play. Teachers assert that they practiced the activities that allow students to internalize values in secondary schools. The codes of the internalization category are transforming value to behavior, learning by doing and experiencing, social responsibility projects and value-oriented activities. In addition, teachers state that they use different techniques in teaching values to enable students to analyze the importance of values in daily life. The main codes related to the category of analyzation are the question-answer technique, cause-effect relationship, brainstorming, the six thinking hats and the empty chair technique. Teachers also state that they use visual materials to teach values. The main codes for the visualization category are watching short films, watching movies, sightseeing and observing, painting and cartoons. Moreover, teachers conduct interviews with students and parents and provide guidance on how students will behave positively.

Based on the findings, the third main theme has been determined as 'values education'. Six categories and 37 codes related to the main theme of values education were determined. These categories are: (1) encouragement, (2) continuity, (3) planning, (4) collaboration, (5) reflection, and (6) exemplary. Teachers state that in order to provide better values education, students should be encouraged to exhibit values by creating suitable environments to display values in schools. Teachers also stated that values education should be sustained

on the basis of continuity, with good planning and better cooperation with parents. According to teacher views, it is necessary to benefit from drama activities in order to gain values to students. Moreover, teachers asserted that to watch short films in which contains the main values are effective in values education. Teachers also report that the life stories of influential pioneers in society should be reflected to students with visuals such as movies, posters, pictures and so on. Teachers assert that for effective values education, school administrators, teachers and parents should be role-models for students.

Conclusion and Discussion

This study, which aims to figured out the opinions of teachers on the values education in secondary schools, has revealed that the students should gain personal/moral values, universal values, and national/cultural values. The results have also indicated that teachers are more focused on the necessity to transfer personal/moral values to students in secondary schools. These results can be evaluated as the teacher's tendency to raise good people in secondary schools. It could be said that instilling these values in students will strengthen their character, and will enhance the competence of living and working together. Similar results have been found in previous studies. In fact, in the study conducted by Aktepe and Yalçınkaya (2016), the basic values that seen necessary to be gained in the school environment were found to be personal/moral values.

Teachers also reported that the universal values should be acquired by students in secondary schools. Based on the views of teachers it can be said that to instill these values in students are crucial for the sake of creating a more liveable country and a more liveable world. In the study conducted by Çengelci, Hancı, and Karaduman (2013), teachers stated that the values that were tried to transmitted to students in the school environment were universal values such as love, respect, tolerance and solidarity. Participants also stated that the national/cultural values should be gained by students in the school environment. In this context, it may be asserted that the congruity of the values that should be gained in secondary schools with the values of the society is very important findings in terms of ensuring the sustainability of social life. These results are consistent with previous research findings. Indeed, in the study conducted by Geçit and Gençer (2011), the national values that parents want their children to acquire at school are; patriotism, protecting and developing cultural values, contributing to social peace, and openness to development and innovation.

Another important result of this research is that teachers use quite different methods and techniques in value education. The results indicated that teachers benefitted from the methods and techniques such as; role-modelling, case study, drama technique, and emphasizing the transformation of values into lifestyles. Moreover, teachers reported that they benefitted from telling stories, watching short films together, establishing question-answer, cause-effect relationships, and conducting individual interviews. The results show that being a role-model is an important method in transferring value to students in school environment. These results can be interpreted as the efforts of teachers in bringing values to students by reviving values, associating them with the life, bringing them closer to life, and analysing them. In Kurtdede-Fidan's (2009) study, the findings revealed that setting an example for students in value teaching, sharing good words that encourage values with students, telling instructive stories, asking questions to make students aware of their own values were effective in value education. Moreover, the results from aforementioned study also revealed that to watch films including values and going to theater were effective.

In addition, the results presented the suggestions of teachers regarding values education in secondary schools. One of the main suggestions was that, values should be included in the content of the lessons and under the learning outcomes stated in the curriculum. Other suggestions indicated that values should be internalized with practical activities, teachers should be role-model for students, and short films should be watched and evaluated. Moreover, there should be appropriate environments to demonstrate values, values education should be given in cooperation with school and family, and values education should be given practically. The results may be evaluated as important in terms of revealing that values should be learned through a model in schools, and should be gained based on hands-on learning in line with being associated with real-life experiences.

Recommendations

Based on the results, it could be suggested that students do acquire personal/moral values, universal values and national/cultural values in secondary schools. In values education, teachers should be role-model for the students. The Ministry of National Education may ensure the continuity of values education with planned and programmed learning outcomes that reflected in the content of the courses. Teachers may allocate more places to cases, short films, drama

activities and social activities in values education. School administrators may encourage more social activities in the school and be willing to give responsibility to the students. Teachers, administrators and parents may be role-models for students with their attitudes and behaviours so that values education become embedded in school's culture. In addition, school administrators and teachers should give more importance to family education therefore school-family cooperation could be increased in values education. Further studies can be conducted with different working groups with different patterns in the context of values education.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder. / The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.